

Modely psychického vývinu

Zdroj: Sokolová;
Jakabčič;
Langmeier, Křejířová

▶ 3. Najdôležitejšie modely psychického vývinu

- ▶ - psychoanalytický
- ▶ - humanistický
- ▶ - biodromálny
- ▶ - Piagetova škola
- ▶ - Vygotskij a ruská škola

▶ Teoretické koncepcie determinácie psychického vývinu - nativizmus, endogenistické, empirizmus a exogenistické modely, interakčné teoretické modely

▶ **Teoretické koncepcie (exogenistické/empirické) teórie**

▶ - J.B. Watson, B.F. Skinner

▶ **Nativistické (endogenistické) teórie**

▶ - Racionalistické - A. Gesell

▶ - racionalistické - S.Freud

▶ (základné predstavy a pravdy sú človeku vrodené)

▶ **Interakčné (syntetické, dialektické) teórie**

▶ L.S. Vygostkij, J. Piaget

▶ (ako spolupôsobia vlohy a prostredie)

▶ **Humanistické teórie** - dôraz na aktivitu človeka

Súčasný prístup k determinácii psychického vývinu

- ▶ - nehľadá sa odpoveď na otázku - či vývin determinuje prostredie alebo dedičnosť, ale aké sú procesy vzájomnej interakcie medzi dispozíciami dieťaťa a jeho skúsenosťami v priebehu života a ako je tento proces determinovaný subjektívnym prežívaním dieťaťa.

Východiská dôležitých vývinových konceptov:

- ▶ biologické teórie (G. S. Hall, A. Gessell, L. Terman),
  - ▶ psychodynamické teórie (S. Freud, E. Erikson),
- ▶ teórie učenia (klasický behaviorizmus, sociálne učenie - A. Bandura, M. Seligman - naučená bezmocnosť)
  - ▶ kognitívne teórie (J. Piaget, L. Kohlberg),
    - ▶ dialektické teórie (L. S. Vygotskij),
    - ▶ biodromálna koncepcia (J. Koščo).

Vývinové koncepcie exogenické/empirické

- ▶ Watson - sleduje správanie detí.

Na svet prichádzame ako „tabula rasa“

Štúdia „podmieňovanie strachu z potkanov“ v experimente malý Albert. Albert nemal strach zo zvierat. Veľkých ani malých. Pri exponovaní potkana Albertovi - cca 6x bol vyprodukovaný silný nepríjemný zvuk. Následne sa Albert naučil báť nie len potkanov, ale aj iných zvierat.

<http://www.youtube.com/watch?v=YTrmSyJ0jzI>

Skinner a jeho operačné podmieňovanie v experimentoch so zvieratami (potkany a holuby) poukázalo na pozitívne a negatívne podmieňovanie

Gesselove zákony vývinu

Arnold Gessel - endogenistická teória

- ▶ 1. Princíp vývinového smeru (gradientu) naznačuje zákonitý posun v priestore a čase, t.j. postupné ovládanie jednotlivých častí tela podľa telesného rastu. Postup kefalokaudálny - od hlavy k päte; postup proximodistrálny - vývin postupuje od centra k perifériám a postup ulnoradiálny - od ulnárnej (lakt'ovej) strany dlane k radiálnej pri aktívnom úchope, tj. smerom ku kliešťovému úchopu medzi palec a ukazovák (pozri video o vývine ruky dieťaťa <http://www.youtube.com/watch?v=ByBRqMNTcNQ>)

- ▶ **2. Princíp striedavého prepletania antagonistických neuromotorických funkcií.** Dieťa si osvojuje špecifické funkcie, až dosiahne určitý stupeň dokonalosti, a potom sa zdanlivo vracia k predošlému spôsobu, aby mohlo prekonať doterajší výkon a postúpiť na vyššiu úroveň.
- ▶ **3. Princíp funkčnej asymetrie** súvisí s tendenciou k postupnej špecializácii pravej a ľavej strany tela stále na vyššej úrovni.
- ▶ **4. Princíp individualizácie** (individuálne riadenej maturácie-zrenia).
- ▶ **5. Princíp autoregulácie** - dieťa si riadi svoje potreby samé - potrebu spánku, častosti a množstva jedla...

Vývinové fázy podľa S. Freuda

endogenistická - psychoanalytická teória

- ▶ - orálne štádium
- ▶ - análne štádium
- ▶ - falické štádium
- ▶ - štádium latencie
- ▶ - genitálne štádium

- ▶ <http://www.youtube.com/watch?v=PVc209VEcrM>

Orálne štádium

▶ Cca. 1 rok

- ▶ Stimulácia orálnej zóny
- ▶ - orálna závislosť
- ▶ - orálna agresivita (rast chrupu)

Análne štádium

druhý rok

- erotogénna

zóna konečník

- uspokojenie –

zadržiavanie a

vypudzovanie

- podľa Freuda je

to dané zrením

- iní tvrdia, že to

súvisí s nácvikom

čistoty

Falické štádium

- ▶ Cca od 4 do 6 roku
- ▶ - zóna uspokojenia
oblast' genitálií
- ▶ - dieťa si uvedomuje
odlišnosť medzi
pohlaviami
- ▶ - často dochádza k
masturbácii
- ▶ - dieťa začína
inklinovať k rodičovi
opačného pohlavia

- oidipov
komplex
- elektrin
komplex

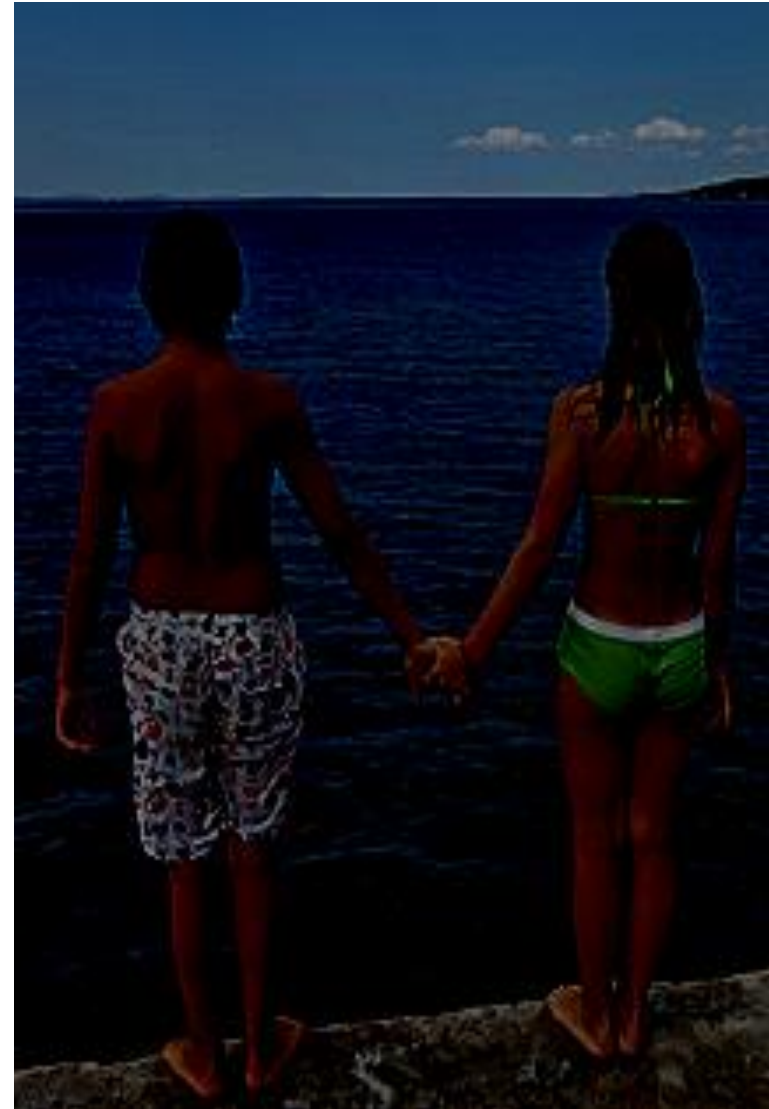
Štádium latencie

- ▶ - od 5- do 6 rokov do začiatku dospievania
- ▶ - upokojenie v oblasti psychosexuálneho vývinu
- ▶ - dieťa si vyvíja kapacitu pre sublimáciu a začína pociťovať záujem o iných

Genitálne štádium

- ▶ 12 a viac rokov
- ▶ - začíname milovať iných z altruistických dôvodov
- ▶ - završuje sa formovanie osobnosti
  - ▶ - sexuálne priania dospelujúceho sa menia z incestných na neincestné

Vývinové fázy podľa Eriksona

<http://www.youtube.com/watch?v=zpE18fKhAeY>

► Dôvera vs. základná nedôvera

► 0 - 1 rok

► Cnosť: nádej

- Dieťa si buduje pocit dôvery v okolitý svet prostredníctvom stálej starostlivosti a kvalitného vzťahu k matke, resp. inej opatrujúcej osobe.

Vývinové fázy podľa Eriksona

- ▶ Autonómia vs. zahanbenie a pochybnosti

- ▶ 1 - 3 (rané detstvo)

- ▶ Cnosť: vôľa

- ▶ Dieťa musí zvládnuť potrebu autonómie a požiadavky okolia, tieto súvisia aj s nácvikom čistoty, sebakontroly.

Vývinové fázy podľa Eriksona

▶ Iniciatíva vs. vina

▶ 3 - 6 (hrový vek)

▶ Cnosť: účelnosť

- ▶ Dieťa experimentuje, púšťa sa do nových aktivít pri zvládaní prostredia, prílišná snaha môže viesť aj k pocitom viny v súvislosti s agresivitou a vzdorom smerom k okoliu.

Vývinové fázy podľa Eriksona

- ▶ Usilovnosť vs. menejcennosť

- ▶ 6 - 12 (školský vek)

- ▶ Cnosť: kompetencia

- ▶ Zvládanie požiadaviek školy vedie k usilovnosti, ak však dieťa zažíva pocit neúspechu, vzniká pocit menejcennosti.

Vývinové fázy podľa Eriksona

- ▶ Identita vs. konfúzia identity

- ▶ 12 - 20 (adolescencia)

- ▶ Cnosť: vernosť

- ▶ Pocit jedinečnosti, túžba po zmysluplnej role a mieste v spoločnosti vedú k budovaniu pocitu identity, ale puberta, telesný rast, dospievanie môžu viesť k neistote vo vlastnej role.

Vývinové fázy podľa Eriksona

- ▶ Intimita vs. izolácia

- ▶ 20 - 30 (mladá dospelosť)

- ▶ Cnosť: láska

- ▶ Prianie spojiť vlastnú identitu s identitou druhých vedie k hľadaniu intimity, táto intimita obsahuje záväzok a často je vyjadrená sexuálnym putom. Neistá identita však môže viesť k vyhýbavým vzťahom a k izolácii.

Vývinové fázy podľa Eriksona

- ▶ **Generativita vs. stagnácia**

- ▶ 30 - 65 (dospelosť)

- ▶ Cnosť: starostlivosť

- ▶ Potreba tvoriť a plodiť (potomstvo, produkty, idey) vedie ku generativite, ak sa táto potreba nenaplní, môže to viesť k stagnácii.

Vývinové fázy podľa Eriksona

- ▶ *Integrita vs. zúfalstvo*

- ▶ 65 a viac (zrelosť)

- ▶ Cnosť: múdrosť

- ▶ Spätný pohľad na život, sprevádzaný pocitom uspokojenia vedie k integrite, pochybnosti a nenaplnené túžby majú za následok zúfalstvo.

J. Piaget

- ▶ Zdrojom inteligencie je činnosť dieťaťa, ktorá sprostredkúva styk s okolím prostredníctvom **asimilácie a akomodácie**
- ▶ Medzi organizmom a prostredím je rovnováha, keď sa naruší, organizmus usiluje o jej obnovu.
- ▶ Deti si vytvárajú tzv. **koncepty** (pojmy), ktoré využívajú pri myslení, vyššie formy myslenia sa vytvárajú predovšetkým v procese zrenia, podľa usporiadaného vzorca, preto možno na základe zmien v procese myslenia sformulovať štádiá vývinu.
  - ▶ <http://www.youtube.com/watch?v=I1JWr4G8YLM>
  - ▶ <http://www.youtube.com/watch?v=Jw33CBsEmR4>

Senzomotorická inteligencia

od narodenia cca do 2 rokov

Prvé reakcie dieťaťa sú reflexného charakteru, najprv zamerané na vlastné telo, postupne sa činnosti zameriavajú na okolité objekty a dieťa si uvedomuje prvok účelu. Dôležitým pokrokom je **narastajúce vedomie trvalosti objektu**.

Predoperačné myslenie

▶ 2 - 7 rokov

- ▶ **Predpojmové štádium (2-4):** viac sa presadzujú symbolické činnosti, dieťa dokáže použiť symbol k označeniu činnosti, symboly využíva najmä v hre.
- ▶ **Intuitívne štádium (5-7):** toto štádium bolo najhlbšie skúmané, charakterizujú ho tri kognitívne štruktúry:
  - ▶ **Egocentrizmus:** neschopnosť vidieť svet inak ako zo subjektívneho hľadiska.
  - ▶ **Centrácia:** sústredenosť len na jeden znak situácie.
  - ▶ **Ireverzibilita:** neschopnosť postupovať spätne k východiskovému bodu.

Conservation Concepts

	PHASE 1	PHASE 2	PHASE 3
CONSERVATION OF LIQUID QUANTITY	 <p>"Do they have the same amount of orange drink or a different amount?"</p>	 <p>"Now watch what I do" (pouring contents of one glass).</p>	 <p>"Now, do they have the same amount of orange drink or a different amount?"</p>
CONSERVATION OF SOLID QUANTITY	 <p>"Do they have the same amount of clay or a different amount?"</p>	 <p>"Now watch what I do" (stretching one piece of clay).</p>	 <p>"Now, do they have the same amount of clay or a different amount?"</p>
CONSERVATION OF NUMBER	 <p>"Is there the same number or a different number?"</p>	 <p>"Now watch what I do" (spreading one row).</p>	 <p>"Now, is there the same number or a different number?"</p>

▶ Konkrétne operácie

▶ 7 - 11 rokov

- ▶ Dieťa už disponuje usporiadanou a súdržnou sústavou symbolického myslenia, od myslenia dospelých sa líši tým, že je viazaná len na konkrétnu skúsenosť. Táto úroveň myslenia umožňuje popisovať okolie, ale nie ho vysvetľovať. Umožňuje triediť a zoradovať predmety podľa určitých kritérií.

- ▶ **Formálne operácie**

- ▶ 12 rokov a viac

- ▶ Táto úroveň myslenia umožňuje sformulovať hypotézu, predpoklad bez konkrétnej skúsenosti.

Lev S. Vygotskij

- ▶ Význam sociálnej interakcie pre kognitívny vývin (zóna najbližšieho vývinu).
  - ▶ Zdôraznil vzťah reči a myslenia.
  - ▶ Štádiá detského myslenia:
    - ▶ Vágne synkretické štádium (praktická činnosť, pokus-omyl)
      - ▶ Komplexné štádium
    - ▶ Potenciálne-pojmové štádium

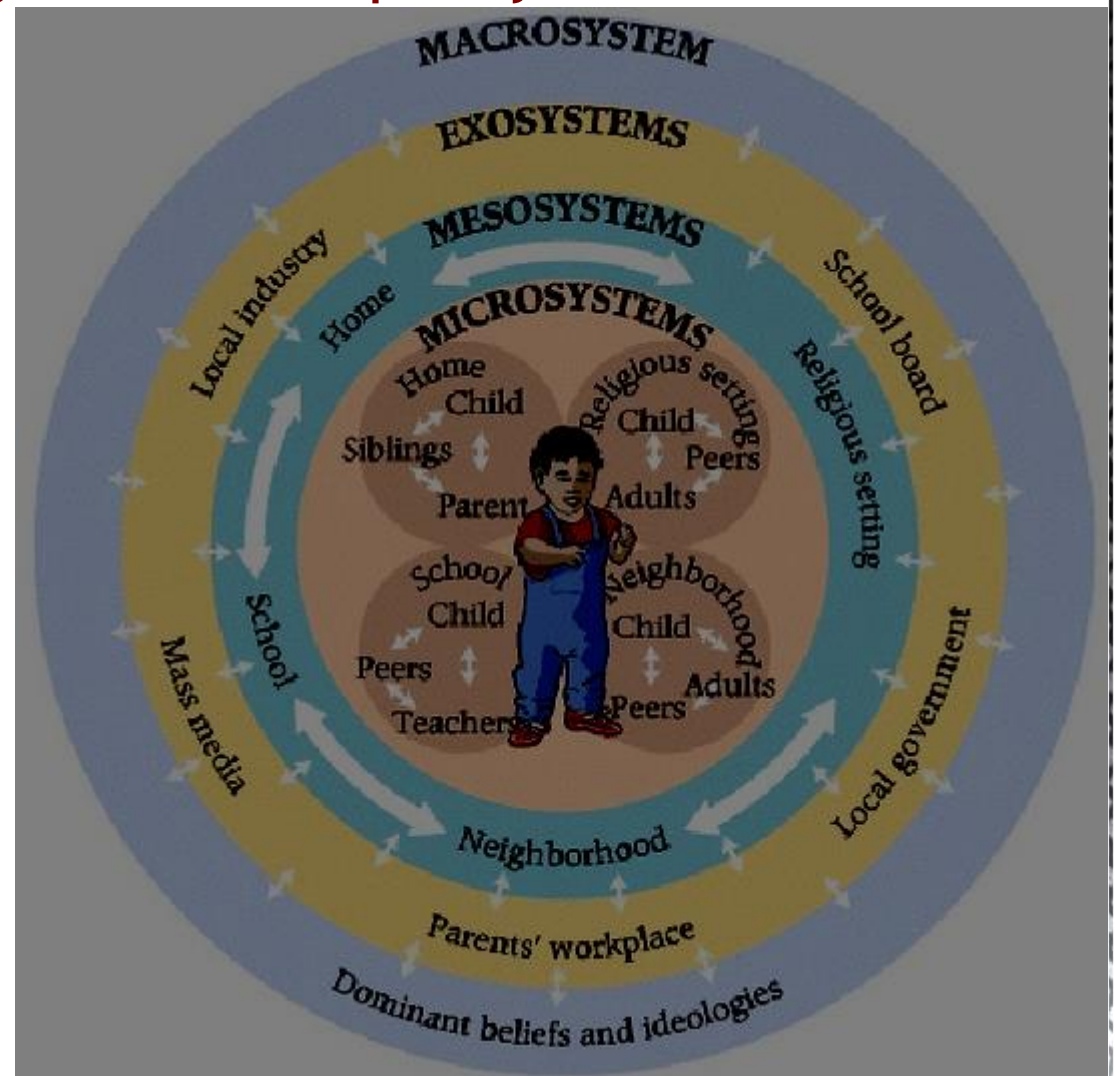
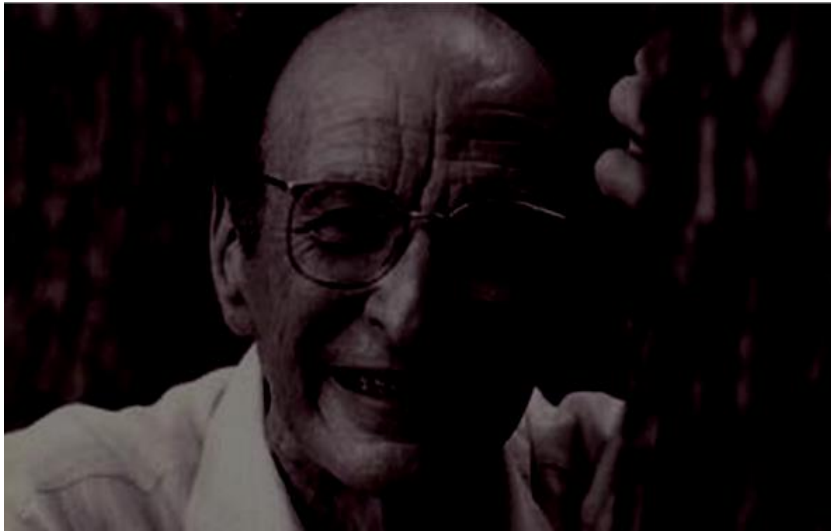
<http://www.youtube.com/watch?v=0BX2ynEqLL4>

Jerome Bruner

- ▶ Vychádzal z predpokladu, že deti v každom veku používajú iný spôsob myslenia, reprezentácie poznatkov.
- ▶ Tieto spôsoby sa zdokonaľujú, no ostávajú aktívne aj v dospelosti (na rozdiel od Piagetových štádií, ktoré sú prekonané)
  - ▶ **Spôsoby myslenia:**
- ▶ **Enaktívne myslenie** (0 - 1 rok) - interakcia so svetom prostredníctvom fyzickej činnosti.
- ▶ **Ikonické myslenie** ((1 - 6 rokov) - reprezentácia skutočnosti na základe zvukovej alebo vizuálnej podobnosti.
- ▶ **Symbolické myslenie** (od 7 rokov) - symbolické narábanie s informáciami umožňuje ich triedenie a porozumenie vzťahov na abstraktnej úrovni.

Nové koncepcie psychického vývinu

- Bronfenbrenner: Ekosystémová koncepcia vývinu

Nové koncepcie psychického vývinu

- ▶ **Bronfenbrenner: Ekosystémová koncepcia vývinu**
  - ▶ **Mikrosystém:** ľudia a predmety v bezprostrednom okolí jedinca
  - ▶ **Mezosystém:** vzájomné ovplyvňovanie sa jednotlivých mikrosystémov
  - ▶ **Exosystém:** sociálne, enviromentálne a inštitucionálne vplyvy, ktoré priamo pôsobia na vývin jedinca
  - ▶ **Makrosystém:** subkultúry a kultúry, do ktorých sú jednotlivé systémy včlenené
- ▶ Viac vo videu: <http://www.youtube.com/watch?v=me7103oIE-g>

Riley, Baltes: Life-span (celoživotná) konceptia vývinu

Riley, Baltes: Life-span (celoživotná) konceptcia vývinu

- ▶ Skúma rozličné skúsenosti jednotlivých generácií a ich spôsob adaptácie na biologické, psychologické a socio-kultúrne vplyvy v kontexte historickej epochy, v ktorej žili.
- ▶ Zdôrazňuje sa potreba vnímať celý ľudský život za účelom porozumenia vývinu. Treba zohľadniť sociálne, environmentálne a historické aspekty vývinu.
- ▶ Zohľadňuje základné dimenzie vývinu: biologický, sociálny, kognitívny, duchovný

▶ **Základné znaky life-span koncepcie:**

- ▶ - jednotlivé oblasti vývinu sa súčasne rozvíjajú a upadajú.
- ▶ - zručnosti a schopnosti sa v priebehu života zlepšujú a rozvíjajú.
- ▶ - pri skúmaní vývinu sa musí zohľadniť historický kontext.
  - ▶ - biologické, psychologické, socio-kultúrne a zmeny v životnom cykle.
- ▶ - Interakcia životných udalostí jedinca s historickou epochou.
- ▶ Tvrdí, že vývin je **plastický** modifikovateľný (dopredu nie je nič definitívne dané)
- ▶ Vývin je **kontextuálny** - sociokultúrne javy, normatívne vekové, normatívne historické a nenormatívne
  - ▶ **multidisciplinárny**

- ▶ **Ďakujem za pozornosť**
- ▶ **Prosím venujte pozornosť povinnej literatúre!**